

KULTURRESERVATET RONNEBY BRUNNSPARK

SKÖTSELPLAN

LÄNSSTYRELSEN
BLEKINGE LÄN

Bilaga till Länsstyrelsen i Blekinge beslut 2003-04-04

Reservatet omfattar Ronneby Brunnspark och Brunnsskog i Ronneby kommun i Blekinge län.

Ägare: Ronneby kommun

Förvaltare: Länsstyrelsen i Blekinge

Operativ förvaltare: Ronneby kommun, tekniska nämnden

Till denna skötselplan hör en karta över reservatets skötselområden (bilaga 1) samt bevarandepåsen för Natura 2000 (bilaga 2). Övriga administrativa data återges i ovanstående beslut. Underlaget till skötselplanen har producerats av SLU Alnarp; Anna Jacobsson och Roland Gustavsson.

Kulturresevatets syfte

Syftet är att vårda och bevara ett värdefullt kulturpräglad landskap (med kurparksmiljön så som den utformades under andra hälften av 1800-talet, i hela området sammantaget; med fornlämningarna, med den före detta utmarks- och inägostrukturen i Brunnsskogen, med parkmiljön i Brunnsparken samt med det omgivande odlingslandskapets ålderdomliga struktur) vari ett byggnadsminne och fasta fornlämningar ingår. På så sätt tillgodoses dessutom behovet av områden för friluftsliv och kulturturism .

Bevarandearbetet i reservatet syftar också till att bibehålla en gynnsam bevarandestatus för de naturtyper som finns i området och som ingår i EU:s habitatdirektiv. Naturtyper som är listade i habitatdirektivet återfinns i kulturresevatets västra del, den s.k. Brunnsskogen. Naturtyperna är Artrika torra-friska låglandsgräsmarker av fennoskandisk typ*, Boreone-morala, äldre naturliga ädellövskogar av fennoskandisk typ med rik epifytflora*, Trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ, Lövsumpskogar av fennoskandisk typ*, Bokskog av fryletyp, Bokskog av örtrik typ, Ek-avensbokskog av måra-typ, Lind-lönnskog i sluttningar och raviner*. Naturtyper med * är prioriterade enligt habitatdirektivet. Den goda tillgången på ek gör också att ekoxen, *Lucanus cervus*, återfinns i parken.

Beskrivning av kulturresevatet

Ronneby Brunn storhetstid kan räknas från 1873, då Ronneby Hålsobrunn AB bildades, fram till 1929 då bolaget gick i konkurs. Dessa år omfattar en stor omläggning och utveckling av den till en början lilla hålsobrunnsanläggningen med anor från 1705, belägen någon kilometer utanför Ronneby, intill Ronnebyåns västra strand, vid foten av en mäktig förkastningsbrant. Ronneby Brunn blev under slutet av 1800-talet en av de större turistattraktionerna i Sverige, med bad i kar och i hav, med hotell och restaurang och med möjlighet till promenader i både naturskog och ”finpark ”.

Det var med hovläkare Urban Hiernes program för Medevi brunn 1679-80 som en mer organiserad kurverksamhet kring de så kallade surbrunnarna satte fart, med betoning på ett glatt nöjesliv, passlig diet, avkoppling samt promenader och utflykter i kringliggande natur i samband med brunnsdrickningen. De första brunnarna i Sverige i början av 1700-talet var små och enkla med betoning på fattigvård, men under gustaviansk tid förfinades de både vad gällde umgänget vid brunnen och parkmiljön, med inflytande från Frankrikes kurorter och från Gustav III:s hov.

Hålsobrunnens inrättande i Ronneby var ett led i skapandet av nya, bättre hälsoinrättningar i Sverige och bättre undervisningsmöjligheter för läkare. Från 1800-talets mitt blev hälso-

brunnarna framför allt borgerlighetens arena, liksom de första offentliga parkerna, var promenaderna, det glada nöjeslivet och avkopplingen ägde rum.

Ronneby Brunnspark utvidgades enligt europeiskt mönster under 1800-talets slut då ett stort stycke ”natur” (idag kallad Brunnsskogen) inkorporerades i anläggningen. Nya stigar lades ut i utmarken och de tidigare inägorna, åkrarna och ängarna, i Karlstorps hemman; ett odlingslandskap med rötter i 1600-talet. Markerna fortsatte att hävdas i Hälsobrunns regi. Stigarna kom bokstavligen att gå över stock och sten, förbi gamla system av gården och även fornlämningar från bland annat bronsåldern, för att brunnsgästen skulle få en så upplevelserik och vacker vandring som möjligt längs den promenad läkaren ordinerade.

De naturlika promenaderna utgjorde komplement till den raka brunnsallén och den mer strikt geometriska formen som 1700-talets hälsobrunnsanläggning ofta utgjordes av. Naturen och det äldre historiska landskapet hade också varit en del av 1700-talets hälsobrunn, men då mer som ”området utanför brunnen” eller platser som besöktes en bit därifrån. Även om brunnen redan låg på en naturskön plats sökte man gärna avskildhet och mindre ”tillrättalagda” platser för vila och eftertanke, helt i kurens tradition.

”Parklivet” var koncentrerat i tid till tre månader under sommaren. Formspråket i anläggningen var anpassat efter kurverksamheten i första hand och var därför i stor utsträckning formella till utseendet även in på 1800-talet, som till exempel Medevi Brunn, istället för att snabbt anamma den offentliga parkens formspråk som vid denna tidpunkt utgjordes av slingrande gångar och växtmaterial med annorlunda färg och form. Några undantag finns och det var de hälsobrunnar som expanderade enligt europeiskt mönster, bland annat just Ronneby Hälsobrunn/Ronneby Brunnspark som utvidgades 1873 till fyrtio gånger sin ursprungliga storlek.

Hälsobrunnarna var inte endast borgerlighetens och de välbärgades sociala arena. Den nya vetenskapen och vattnets dokumenterade läkande krafter gjorde att hälsobrunnarna blev viktiga skolor för unga läkare och en utbredd sjuk- och fattigvård tillämpades vid brunnarna. I slutet av 1800-talet ingick det nya växtmaterialet med annorlunda färg och form liksom blomsterplanteringar och så kallade tapetgrupper i konceptet för de flesta hälsobrunnar. Det nya växtmaterialet och blomsterplanteringarna hörde till ”finrummet” och sällskapsrummet, där brunnsgästerna flanerade och vid brunnsvillorna där de bodde under sommaren.

Sedan 1929, då brunnsepoken tog slut, har stadens bebyggelse vuxit och omgärdar nu parken och skogen. Idag är Brunnsparken ett viktigt rekreativt område och inte minst ett viktigt turistmål. Villorna används för flera olika verksamheter såsom kontor, vandrarhem, restaurang. Där det gamla Brunnshotellet låg finns idag en hotell och konferensanläggning, som har vuxit och utvecklats sedan anläggandet i början av 1960-talet. Hotellgästerna, turister och stadens invånare vandrar fortfarande på stigarna i skogen, liksom brunnsgästerna en gång gjorde, men till skillnad mot brunnsepoken så används parken i dag mer eller mindre frekvent under hela året.

Brunnsparken är fortfarande indelad i ett ”finrum”; parken med villorna, och i den utmarkspräglade Brunnsskogen. Den extensiva skötseln av skogen har skapat ett landskap med höga naturvärden, men här har också lagts till moderna inslag under de senaste decennierna; den Japanska trädgården och Dofträdgården.

Hävden av Brunnsskogen har lett till att området innehåller mycket stora naturvärden. Området omfattar flera olika skogstyper, varav *Boskog av fryletyp* med inslag av död ved i form av högstubbar och lågor är karaktäristisk. Högplatån runtom Trollsjön domineras av tall-ekskog med lavbeväxta hållmarkspartier. I de nordvästra och norra delarna finns de öppna, hävdade markerna med hamlad ask och ekhagmark samt en relativt nyanlagd våtmark. Alla trädslag av ädellöv finns representerade, värdefulla är inte minst sluttningarna med lind och ett unikt bestånd av idegran. Störst värde för den biologiska mångfalden i området har dock de gamla grova träden av ek och bok och inte minst den döda ved som förekommer i både skogen och öppen, solbelyst mark.

Flera rödlistade arter av mossor och lavar exempelvis bökkantlav, rosa lundlav, liten lundlav, almlav, stiftklotterlav, olivklotterlav, kort parasitspik, och bokfjädermossa. Även rödlistade fjärilar och skalbaggar finns representerade i området såsom plommonsnabbvinge, tvärstrekat mottfly, klubbhornsbagge, ekoxe, bokoxe, ekgrenbrunbagge och bålgeting.

SKÖTSELPLAN

Skötselområdesindelning med kvalitetsmål och skötselmål

Karta bilaga 1 och Bevarandeplan för Natura 2000 bilaga 2

A1 Den byggnadsminnesförklarade delen av Ronneby Brunnspark

Byggnadsminnet

Skötselområde A1

Beskrivning

Brunnsparkens äldsta delar är daterade till 1705 och ligger i reservatets nordöstra del. Platsen kring Brunnshuset, Gamla källan, var den första egentliga hälsobrunnen, som kom till 1726. Brunnsparken var huvudarenan för brunnens sociala liv under sekelskiftet och området utformades som en finpark. I parken ligger ett antal villor, Brunnshallarna, badhus, lasarett mm. En stor del av byggnaderna uppfördes under slutet av 1800-talet, liksom det stora Brunnshotellet, som brann ner 1959. Parken avgränsas i öster av Ronneby ån och i ån finns stenskoningar och lämningar av stenbryggor från brunnsepoken.

Kvalitetsmål

Områdets utseende motsvarar de riktlinjer, målsättningar och åtgärder som är formulerade i vårdplanerna för byggnadsminnet. Samhörighetskänslan mellan den byggnadsminnesförklarade delen av Ronneby Brunnspark och anläggningens övriga delar Brunnsskogen, hotellet och Silverberget är tydlig.

Skötselmål

För den byggnadsminnesförklarade Brunnsparken har tillämpats de skötselåtgärder som formulerats efter antagen vårdplan. Dessa är definierade i en speciell åtgärdsplan och ett åtgärdsprogram framtagna under hösten 2000 och våren 2001. Förslagen till ytterligare detaljbearbetning av vissa delar inom det byggnadsminnesförklarade området och för sammanlänkningen med övriga delar av anläggningen har uppfyllts. Stenbryggorna har restaurerats och vegetationen i åbrinkens strandskoning har hållits tillbaka.

A2 Områden som utgjorde romantiska inslag i kurparken Ronneby Brunn på grund av fornlämningar

Västra kumlet

Skötselområde A2:1

Beskrivning

Västra kumlet är ett bronsåldersröse på en höjd i västra delen av Brunnsskogen som också kallas Västra utsikten. Kumlet är en av de utsiktspunkter som lades ut i de ursprungliga planerna för Brunnsskogen från 1873.

Idag utgör Västra kumlet en överraskande öppning i en tall och ekdominerad del av skogen. En stig innehållande stentrappor leder mot kumlet från huvudstigen västerifrån och den markeras av en korsningssten. Här fanns också en siktlinje ut mot kusten. Idag omges kumlet av medelålders ek och tall. Stigen upp till kumlet kantas av en till synes medveten rad av yngre ek och tall.

Den västra delen av området omfattas av Ek-avenboksskog av måra-typ samt Bokskog av fryle typ enligt Natura 2000.

Kvalitetsmål

Stigen och stentrapporna framstår som ett spännande inslag i promenaden. Platsen upplevs som avskild från huvudstigen och speciell i sin karaktär, där vegetationen som inramar stigen och vegetationen kring röset spelar en stor roll. Mystiken, överraskningsmomentet och platsens historia är märkbar. Vid fornlämningen finns en utsiktspunkt mot Östersjön. I första hand anspelar utsikterna på den romantiska användningen och bruket av platsen som en del i anläggningen Ronneby Brunn och inte på hur platsen var gestaltad under resningen av fornlämningen.

Skötselmål

- Vandrigen från huvudstigen upp mot Västra kumlet har försiktigt röjts, så att stigen med stentrapporna har framhävts, men inte helt blottlagts. En inramning av vegetation finns kvar.
- Igenväxningsvegetation har avlägsnats vid Västra kumlet, såsom utsikten mot havet och en fond av kontrasterande, senvuxna träd, antingen kontrasterande mot omgivningen eller gentemot varandra har släppts fram.

Östra kumlet

Skötselområde A2:2

Beskrivning

Området har fått sitt namn efter det bronsåldersröse som ligger i östra delen av Brunnsskogen. Platsen har sedan brunnsepoken och framåt kallats Östra utsikten. Från Östra kumlet, och framför allt från Östra utsikten, strax söder om kumlet, är utsikten fortfarande tydlig ut över ådalen och staden. Stentrappor finns på två ställen i anslutning till Östra utsikten; vid bergets fot (bakom direktörsvillan) och invid berget på väg upp mot Östra utsikten (där finns även äldre järnräcken). Dessa stentrappor härstammar antagligen från framför allt åren 1873-74 då Rygaard och Madelung ledde arbetet med att spränga stigar och sätta upp järnräcken i skogen. Vegetationen på krönet av bergsbranten och Östra kumlet är sparsmakad och låg, med inslag av ljungh och tall. Väster om bronsåldersröset finns flera små vatten. Vegetationen är något högre där och består av ek och tall. På bergkanten vid

vattenfallet märks klippfibbla, bergdunört, svartbräken, svartoxbär, tulkört och kungsmynta som alla gynnas av värme och ljus.

Den östra delen av området omfattas av Boreonenmoral, äldre naturliga ädellövsskogar av fennoskandisk typ med rik epifytflora enligt Natura 2000.

Kvalitetsmål

Utsikten ut över ådalen och staden samt över Brunnsparken är alltså synlig från Östra utsikten liksom från Östra kumlet. Fonden av högre skog väster om röset, liksom den låga vegetationen av ljung/tallkaraktär öster om röset, framhäver bronsåldersrösets konturer vid en vandring från Östra utsikten och in i skogen. De värmegynnade arterna i bergsbranten återfinns alltså.

Skötselmål

- Utsikter i anslutning till fornlämningen har tagits fram och anspelar i första hand på den romantiska användningen/bruket av platsen som en del i anläggningen Ronneby Brunnspark och inte på hur platsen var gestaltad under resningen av fornlämningarna.
- Försiktiga gallringar i träd och buskskikt och röjningar av sly sker med jämna mellanrum vid Östra kumlet, i syfte att ge en öppnare karaktär och framhäva fornlämningen utan att förtä rumskänslan eller mötet med platsen.
- Ingen störning medges som missgynnar den värmegynnade fältfloran i förkastningsbranten vid vattenfallet.

Silverberget

Skötselområde A2:3

Beskrivning

Fornborgen - Halwara berg, Wikinga borgen eller Silverberget, är en kallmurad borganläggning från yngre järnåldern (400-1050 e.Kr.), belägen på en höjd sydväst om brunnshotellet. Namnet på platsen/borgen har ändrats över tid och kallades på 1740-talet för Halwara berg ("det branta berget som värnar och vaktar"), år 1796 för Wikinga Borgen och senare under Brunnens storhetstid lite mer romantiskt för Silverberget efter ett misslyckat försök till silverbrytning i början av 1600-talet. Silverberget blev en del av Ronneby brunn 1886.

Sydvästra delen av Silverberget domineras idag av lundartad vegetation med bland annat lind, myskmadra och tysk lönn. Väl uppe ändrar vegetationen karaktär och är mer hedartad, med inslag av tall och ek. På vissa platser växer naturaliserade träd och buskar, troliga "trädgårdsrymlingar", som vitoxel, glanshägg och häggmispel. Flera stigar med trappor leder upp över Silverberget.

Bland de utsikter från Silverberget som beskrivits i litteratur är de mot staden, kyrkan och brunnbebyggelsen i norr. Det som i äldre kartor (1905 bl. a) kallades för Södra utsikten, ut mot havet, är knappt skönjbar idag.

Den västra delen av området omfattas av Lind-lönnskogar i sluttningar och raviner samt Bokskog av örtrik-typ enligt Natura 2000.

Kvalitetsmål

Silverberget har utsikter från bestämda punkter i norr, mot brunnbebyggelsen och staden, och i söder mot havet. Rasbranten i väster domineras av lundartad vegetation och den innehåller flera vidkroniga träd av lind och ek. Kontaktzonen med parken är tydlig och möj-

lighet finns att fritt passera längs Silverbergets västra fot för att sedan finna Silvergruvan och stigen med stentrapporna upp mot fornborgens södra del. Uppe vid fornborgen har vegetationen en öppen karaktär och det går att ta sig fram obehindrat. Fornborgen är helt fri från vegetation och är tydligt framträdande på platån. De naturaliserade träden och buskarna, ”trädgårdsrymlingarna”, finns kvar på Silverberget utan att de dominerar.

Skötselmål

- Utsikter i anslutning till fornlämningen (norrut mot brunnsbebyggelsen och kyrkan och söderut mot havet) har tagits fram. Fornborgen har hållits fri från vegetation.
- I rasbranten, Silverbergets västra och sydvästra del, har den lundartade floran gynnats och en vildmarkskaraktär eftersträvat. Tysk lönn har röjts bort och grova träd lyfts fram.
- Försiktiga gallringar, kompletterat med kronlyftningar, har gjorts utmed stigen med stentrapporna i västra delen. Detta har ökat framkomligheten och samtidigt understrukt mystiken genom att stentrapporna inte har blottlagts helt.
- Återkommande gallringar och röjningar har gjorts på Silverbergets högre delar, i syfte att nå öppnare karaktär samt understryka och vidmakthålla utsikterna. Detta har kombinerats med betesdrift på delar av berget.
- Söder om Södra utsikten, nedanför själva fornborgen, har skapats öppnare hagmarksbeten eller hässlen vilket också har gynnat utsikten söderut.
- Området som Silverberget utgör ligger i direkt anslutning till Brunnshotellet och Rönninge. Kontaktzonen med dessa samt Brunnsparken har förbättrats.

A3 Områden som utgjorde romantiska inslag i kurparken Ronneby Brunn på grund av deras prägling av ett äldre kulturlandskap (framför allt 1600-1873)

Trollsjön

Skötselområde A3:1

Beskrivning

Trollsjön ingick i först Bålebro och sedan i Carlstorps hemmans inägo- och utmarksstruktur. I beskrivningar från slutet av 1600-talet omtalades fisket som ”ringa”. Försänkningar i markytan kring Trollsjön tyder på att området nyttjats till torvtäkt. Det är möjligt att man bröt torv redan på 1600-talet och sjön har i princip haft samma storlek sedan 1810. Norr om Trollsjöns utlopp växer rikkärnsindikatorn kärrbräken vilken är ett tecken en långa kontinuitet (att sjön inte sänkts). I en stigmorsning nordost om Trollsjön växer tre-fyra mäktiga tallar som är äldre än 100 år.

Trollsjön, före detta Bålebrogölen, fick sitt lite mer romantiskt klingande namn 1873 då Ronneby Hälsobrunn AB köpte hela Carlstorps hemman och inkorporerade det i anläggningen Ronneby Brunn. Platsen vid Trollsjön blev ett av de viktigare utflyktsmålen för brunngästerna. Man anlade en brygga ungefär på samma plats som idag och gjorde båtturer från den. Mittemot östra strandens brygga, på västra sidan, ligger en motsvarande, mindre tillägsplats.

Vid en promenad längs Trollsjöslingan är mötet med Trollsjön från söder överraskande och plötsligt, medan mötet norrifrån är mer ”smygande” med vattenblänket skymtande mellan de gamla tallarna.

Kvalitetsmål

Vyn från Trollsjöns östra strand bjuder på en flerskiktad skogsridda som speglas i en öppen vattenyta. Stigen runt sjön är inte tydlig men framkomlig under torra årstider. Störningen av området kring Trollsjöns stränder och utlopp är ringa för att gynna fågelliv och rödlistad flora. De promenerande är inte synliga från östra sidan. Vyn ut över sjön utgör lite av en överraskning när man nalkas på huvudstigen från söder. Norrifrån skymtar sjön genom gren- och lövverket. De mäktiga tallarna är en tydlig karaktär för platsen norrifrån sett. Spår av torvtäkt är synliga från stigen längs Trollsjöns norra del.

Skötselmål

- Vattenlinjen har hållits röjd för att undvika igenväxning.
- Försiktig gallring och röjning har utförts av vegetationen längs Trollsjöns stränder för att inte störa häckningen och för att framkomligheten fortfarande ska vara möjlig.
- På vissa utvalda punkter på Trollsjöns norra strand har nedsänkningarna i marken förtydligats, genom röjning, för att visa på den tidigare torvtäkten.

F.d. Bålebro hemmans inägor**Skötselområde A3:2**

Övergripande beskrivning

Inägostrukturen sedan 1600-talet kan som helhet fortfarande spåras, mycket på grund av beteshävd. De tre delområdena har i första hand definierats efter hälsobrunnens indelning och bruk av marken och det är också efter detta bruk de flesta spåren finns idag. Största delen av den före detta inägomarken är idag indelad på två beteshagar som arrenderas av en och samma djurägare. Ytterligare en beteshage ligger i det så kallade Mellersta, eller Norra, gårdet men det är utanför före detta Bålebro hemman. Det tillhörde inägorna för Carlstorps hemman under 1800-talet. Huvudstigen, som anlades 1873-74, går rakt igenom före detta Bålebro hemmans inägor och kantas av flera vidkroniga träd. Flera av dessa träd är hårt trängda av senare generationer.

A3:2:1 Bålebro hemmans inägor – södra delen

Här ligger grunden till Bålebro hemmans mangård. Delar av marken var åkermark under hälsobrunnseran. De marker som idag betas i den avgränsade södra delen utgjorde framför allt äng (inägomark) i Bålebro hemman 1688-1810 och sedan äng och ödeåker i Carlstorps hemman 1810-73. I södra hemmansgränsen, liksom i östra gränsen för den gamla kalvhagen ligger gården (idag stenmurar) från 1600-talet.

Östra delen av detta skötselområde var öppet och användes till kalvhage år 1688. En stenmursrest som utgjorde södra gränsen ligger i äldre bokskog med inslag av avenbok. Stigen längs de gamla inägomarkerna kantas av flera stora öppetvuxna och friställda träd, framför allt ek. Ekarna kan ha stått här på 1600-talet och "varit i vägen" för bonden, som brukat marken runt omkring dem utan att få hugga ned dem eftersom de tillhörde kronan. Dessa träd utgjorde under brunnsepoken romantiska och pittoreska blickfång längs Stora brunns promenaden.

Askar i den nuvarande beteshagen bär spår av hamling och även om de inte är från 1600-talet så visar de på hur man då brukade sin mark och hamlade träd för att få lövfoder till djuren. Inne i beteshagen växer även lind, slån och hasselbuskar. Rödlistad kärllväxtflora i

betesmarken är vätteros, myskmadra och blåsippa (lundflora). Rödlistad fjäril: vasspetsad sickelvinge, på lind.

Området omfattas av Artrika torra-friska låglandsgräsmarker av fennoskandisk typ enligt Natura 2000.

A3:2:2 Bålebro hemmans inägor – mellersta delen

Detta område utgörs idag till stor del av en inhägnad beteshage utan högre vegetation, så när som på en mindre träddunge i väster. Det inhägnade området utgjordes av åker till största delen och en del äng 1688-1810 och benämndes ödeåker 1810-73 I hälsobrunnens regi nyttjades hela området som åkermark och en dikning genomfördes i slutet av 1800-talet. Den del av området som inte är inhägnad består av huvudstigen och ett mindre ädellövsparti nordväst om Västra kumlet. Vissa bokar i det ädellövspartiet bär inskriptioner.

A3:2:3 Bålebro hemmans inägor – norra delen

Norra delen av Bålebro hemmans inägor söder om mossen, består till hälften av ett yngre, stamtätt, flerskiktat högbestånd och till hälften av våtmark. En liten del av detta skötselområde utgörs också av ett ädellövsparti nordväst om Västra kumlet. En stängsling och en grusväg skiljer området från inägornas mellersta del. Det som idag är ett flerskiktat bestånd i områdets södra del var bevuxet med lövträd 1688 och var i kartan över Carlstorps hemman i början av 1800-talet utmärkt som ”blockigt parti” och nyttjades antagligen för bete. I hälsobrunnens regi (1905) var området en inhägnad beteshage bevuxen med lövträd.

Andra halvan av skötselområdet, längst i norr, består av våtmark. Allra längst i norr låg 1688 en starräng. Idag består vegetationen mest av bok, varav en del är äldre träd och flera är högstubbar. Nära huvudstigen finns även i detta delområde flera bokar med inskriptioner.

Den södra delen av området omfattas av Bokskog av fryle-typ enligt Natura 2000.

Kvalitetsmål

Södra delen av Bålebro hemmans inägor utgörs av en beteshage. Inget sly växer i ruinen av mangården och instängslingen i trä är väl underhållen. Ett antal träd bär spår av hamling och kärllväxtfloran är lundartad, med inslag av myskmadra och blåsippa. Äldre lindar och askar återfinns i området, liksom den vasspetsade sickelvingen. Mellersta delen betas alltjämt och en trästängsling även av detta område är uppförd för att visa på områdenas indelning från 1800-talets slut och framåt. Skillnaden i karaktär mellan södra och mellersta delen är fortfarande utmärkande som för att visa på hälsobrunnens brukande av området som helhet med småskalig hävd (åker och äng) i södra delen och ett sammanhängande åkerparti i den mellersta delen.

Norra delen är till hälften ett blockigt, lövträdsbevuxet parti, även det inhägnat av samma typ av trästängsling för att visa på sekelskiftets användning av ytan. Andra halvan är en del av våtmarksområdet i norr.

Längs hela huvudstigen i skötselområdet växer ett antal vidkroniga, friställda ekar och bokar. I nordöstra delen av inägorna står ett antal högstubbar längs huvudstigen. Ingen annanstans längs huvudstigen i detta område finns högstubbar. De förekommer snarare längre in i skogen.

Skötselmål

- Den kombinerade betesdriften har fortsatt i de södra och mellersta delarna. I norra delens inhägnad har gallringar kombinerats med betesdrift. Försiktig gallring har gjorts för att successivt skapa nya storräd av ädellöv.
- Trästängsling av har utförts kring mellersta delen och norra delens lövskogsparti. Instängslingen har setts över kontinuerligt. Frågan om en instängsling av före detta kalvhagen har tagits upp i åtgärdsplanen.
- Återkommande röjning av slyuppväxt i ruinen till Bålebro hemmans gård i södra delen har utförts.
- Hamling av utvalda askar har utförts vart femte år. Stubbskott har kontinuerligt tagits bort. Ersättningsträd har nyhamlats.
- Kontinuerlig gallring har gjorts i kronperiferin av ett antal vidkroniga träd längs huvudstigen för att säkra deras fortlevnad och förstärka deras karaktär. De träd som bär inristningar från 1800-talet och början av 1900-talet har speciellt skyddats.
- Återkommande röjningar har gjorts i före detta inägornas norra del, i våtmarken/sjön, för att förhindra invasion av nya strandträd.
- Vid gallringar och röjningar i ädellövspartiet i inägornas nordöstra del har nedfallna grenar tagits bort medan död grov ved och högstubbar inne i området har lämnats kvar.
- De träd som bär inskriptioner längs huvudstigen har inventerats och dokumenterats.

Våtmarken och betesgårdet i norr Skötselområde A3:3

Beskrivning

Den före detta torvmossen i nordväst och den före detta åkern, numera betesgårdet kallat norra gårdet eller mellersta gårdet, var under tidigt 1800-tal åker i cirkulationsbruk i Carls-
torps hemman. Då skifteskartan upprättades bestod betesgårdet av dikad ängsmark och mossen längre västerut klassades som åker. Ytorna är i princip de samma som då. Där torvmossen en gång låg (söder om Vidablick) har under de senaste åren en sjö anlagts och i betesgårdet har ett dike grävts upp. Det nya diket har inget med tidigare dikningssystem att göra, men delar av det går i samma linje som under tidigt 1800-tal.

Det nordvästra hörnet av området omfattas av Trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ samt Lövsumpskogar av fennoskandisk typ enligt Natura 2000.

Kvalitetsmål

Vattenspegeln hålls alltså öppen i våtmarken/sjön. Inga nya stigdragningar är gjorda söder om våtmarken för att undvika störning av häckande fåglar. I nordöstra delen har till viss del nya stigar dragits och ett fågeltorn är uppfört. Området nyttjas i pedagogiskt syfte. Betesgårdet betas alltså och röjning sker vid behov.

Skötselmål

- Öppethållande av vattenspegeln genom återkommande röjning för att förhindra invasion av nya strandträd har utförts.
- Analys av nordöstra delen av våtmarken har genomförts inför uppförande av fågeltorn och eventuella nya stigdragningar.
- Kompletterande röjning vid behov i betesgårdet, för öppethållande, har utförts.
- Grova träd i det nordvästra hörnet har frihuggits.
- Alen har gynnats i sumpskogen.

A4 Områden med specifik användning och karaktär tillkomna eller förstärkta under Brunnens storhetstid

Idegransskogen

Skötselområde A4:1

Beskrivning

Idegranens huvudutbredning idag stämmer överens med 1873 års utbredning av idegran. Antagligen förekom den naturligt på platsen. Idegransskogen var en del i det romantiska parktänkandet, med sin mörka, litet ödesmättade karaktär, vilket skilde sig mycket från lövskogen. Vandraren möts först av enstaka exemplar av idegran som ett ”varsel om vad som komma skall” på vandringsleden runt anläggningen. I fältskiktet växer blåsippa och murgröna. En hel del föryngring av idegran har noterats. Inga rödlistade arter eller signalarter är egentligen knutna till idegran. Växtplatsen i brunnskogen är en av få naturliga växtplatser i Sverige och idegranen är fridlyst.

Kvalitetsmål

Idegranen är karaktärsgivare och rumsbildare i skötselområdet. Tillsammans med lövträd har en tydligare djupverkan skapats i östlig riktning från huvudstigen sett. Idegranens utbredning är densamma som 1873.

Skötselmål

- Återkommande gallringar och röjningar har utförts för att gynna idegranen och dess föryngring. Ljusinsläppet har ökat något, men inslag av glest stående olikåldrig bok finns kvar.

Området omfattas delvis av Bokskog av fryle-typ enligt Natura 2000.

Rävahiet

Skötselområde A4:2

Beskrivning

”Rävahiet” är ett område med spår av sprängningar och utgörs av en smal, trång gång i berget vid Trollsjön. Avsikten var att göra plats för vattenledningar från Trollsjön till Brunnshotellet i samband med hotellbygget 1897. Väster därom uppfördes pumphuset. Idag återstår en mindre, rund tegelgrund. Det är inte säkert att varken vattenledningen eller pumphuset i brunnskogen togs i bruk.

Sprängningen, Rävahiet, utgör idag en spännande del av skogen samtidigt som den utgör ett historiskt spår. Det är osäkert hur den har fått sitt namn, men troligtvis på grund av att passagen är trång och övervuxen med ris.

Området omfattas delvis av Bokskog av fryle-typ enligt Natura 2000.

Kvalitetsmål

Sprängningsspåret ”Rävahiet” tillåts inte växa igen. Området bär inga spår av slitage och har inte skyltats. Platsen är något att upptäcka och uppleva. Pumphuset är fullt synligt från

huvudstigen, utan att för den skull vara helt blottlagt. Inget sly växer i ruinen. Promenaden mot Rävahiet österifrån är kantad av äldre friställda ädellövträd och skogen närmare ruinen av pumphuset har karaktären bokpelarsal. Inga högstubbar förekommer i området.

Skötselmål

- Kontinuerliga röjningar har gjorts närmast sprängningen och i passagen för att förhindra igenväxning som kan störa framkomligheten eller den visuella upplevelsen.
- Röjning vid behov har gjorts i och kring pumphusets ruin för att den ska bli synlig från stigen, men utan att skapa en bred siktgata. Gallringar har gjorts kring pumphuset för att på sikt nå karaktären bokpelarsal.
- Kontinuerlig gallring har gjorts i kronperiferin av ett antal vidkroniga träd längs huvudstigen i skötselområdets östra och södra delar.

Den nordvästra delen av området består av Boreonemorala, äldre naturliga ädellövsskogar av fennoskandisk typ med rik epifytflora.

Skogshyddan och Musikpaviljongen

Skötselområde A4:3

Beskrivning

Musikpaviljongen utgjorde en av Café Skogshyddans tre byggnader och låg en bit väster om själva caféet, mot berget med viss utsikt ned över parken, nästan i axelns förlängning mot brunnshuset. Musiken från paviljongen hördes på avstånd och motiverade en vandring upp för berget på olika stigar.

Vyn mot skogshyddans ruin är vacker om man kommer från nordväst med en bokpelarsal i en svacka. Från söder är ruinen i princip osynlig. I caféets ruin växer framför allt ung avenbok, men även asp och fågelbär. Inga tallar är äldre än 100 år runt skogshyddans ruin. Kolrester har hittats i marken, vilket tyder på att platsen har brunnit och det kan vara förklaringen till tallarnas unga ålder.

Idag korsar ett motionsspår platsen. På promenaden uppför berget österifrån mot Café Skogshyddan och musikpaviljongen kan ett antal stigar väljas. Några av dem går förbi de utbredda, och i viss mån frösådda rhododendronbestånden anläggningen blivit så känd för. Den första rhododendronplantan kom till Brunnen 1873.

Kvalitetsmål

Ruinromantiken är en viktig del av platsen och ett förtydligande av den historiska funktionen och utformningen som samlingsplats är skönjbar. Alla byggnaderna på platsen är inte återuppförda, men de olika vegetationskaraktärerna definierar platsen. Platsen utanför Café Skogshyddan i sydost har karaktären tallbacke, en pelarsal under tall. Området norr om Café Skogshyddan har karaktären bokpelarsal. Siktlinjen från stigen upp mot Musikpaviljongen har tagits fram. Runt Musikpaviljongen växer tall och ek.

Vegetationen kring de stigar som leder till Musikpaviljongen har en medvetet gestaltad utformning för att understryka rörelsen men samtidigt underbygga överraskningsmomentet i mötet med Musikpaviljongen.

Skötselmål

– En specifik skötselplan har utarbetats för ruinerna av musikpaviljongen och Café Skogshyddan. Denna har sin utgångspunkt i kontakten med Brunnsparken nedanför berget och förtydligar ruinromantiken och tydliggör valet av stigar upp mot platsen.

Ädellövspartier kring Doftträdgården

Skötselområde A4:4

Övergripande beskrivning

Ädellövspartierna på båda sidor om det som kallas Doftträdgården tillhör zonen för de områden som skapades eller förstärktes under brunnens storhetstid och de ligger utmed de huvudstigarna (Stora brunnspromenaden respektive Trollsjöslingan) under slutet av 1800-talet. Områdena är naturligtvis äldre än så men de vidkroniga träden och ädellövskaraktären i övrigt utgjorde en iscensatt och medvetet gestaltad upplevelse för besökaren på vandringen genom anläggningen. Båda ädellövskogspartierna var delar av Carlstorps hemmans utmark/betesmark och hade karaktären av glest skogbevuxen hagmark när Ronneby Hälso-brunns AB tog över marken 1873.

A4:4:1 Ädellövsparti väster om Doftträdgården

Bokskogen väster om Doftträdgården. I nämnda ädellövsparti fanns friställda, öppetvuxna, större träd som i det romantiska parkideal som rådde, syftade till att bidra till de promenerandes helhetsupplevelse, som vackra punkter att ta fasta på och skapa siktlinjer mot. I ädellövspartiet väster om Doftträdgården, där bok dominerade 1873, växer idag både gammal ek och bok. De gamla ekarna och bokarna är idag hårt trängda på flera ställen. En rödlistad lav, liten sönderfallslav, är funnen på ek väster om Doftträdgården.

Området omfattas delvis av Bokskog av fryle-typ enligt Natura 2000.

A4:4:2 Ädellövsparti öster om Doftträdgården

I skogen öster om Doftträdgården dominerar idag de gamla bokträden varav en del är högstubbar. Ett friställande och bevarande av större träd för att få vackra kronor och spektakulära siktlinjer, med syfte att utgöra positiva upplevelser för brunnsgästen, har förlängt trädens omloppstid och säkert bidragit till att få den flora av rödlistade lavar och mossor som påträffats här. Denna flora gynnas bland annat av lång kontinuitet och ringa störning. I ädellövskogsområdet öster om Doftträdgården noterades en viss bokföryngring sommaren 2000 och fynd av rödlistad bokvårtlav gjordes, vilken är tecken på lång kontinuitet.

Korsningsmarkeringsstenar från 1873-1874 ligger i två korsningar nära ädellövspartiets nordvästra del.

En stor del av ädellövspartiet öster om Doftträdgården sträcker sig norrut mot Bålebro skutas södersluttning. I södra och sydvästra delen av Bålebro skuta växer större, äldre träd framför allt ek och bok och markfloran är på sina ställen lundartad.

Området omfattas delvis av Bokskog av fryle-typ enligt Natura 2000.

Kvalitetsmål

En föryngring av bok noteras för östra delen och av bok och ek i den västra. Längs Bålebro skutas södersluttning växer äldre ek och bok och markfloran är lundartad. Längs huvudstigen märks speciellt en eller ett par högstubbar i det östra ädellövspartiet, som ett roman-

tiskt inslag dessutom bidragande till höga naturvärden. Den långa kontinuiteten är tydlig i och med inslag av unga, gamla och väldigt gamla träd i båda partierna. Störningen är ringa.

Skötselmål

- I ädellövspartierna har i första hand tillämpats en extensiv skötsel, dock inte fri utveckling. En ”avvaktande” attityd har gällt för båda områdena där punktvisa insatser under perioder har varit aktuella likväl som nollinsatser under längre tid.
- Föryngring av bok i östra delen och av bok och ek i västra delen har möjliggjorts för att inte orsaka brott i kontinuiteten. En viss gallring har varit nödvändig för ljusinsläpp, framför allt i form av luckhuggning och stamvis blädning.
- Vid punktvisa skötselinsatser har speciell hänsyn tagits till att i högre mån friställa äldre träd för att säkerställa deras omloppstid och för att gynna den lundartade floran.
- Högstubbar och död ved har fått förekomma i båda ädellövspartierna. I ädellövspartiet väster om Doftträdgården har dock inga högstubbar fått synas från huvudstigen. Endast ett fåtal högstubbar har varit synliga från huvudstigen i det östra ädellövspartiet och då endast i stigkorsningen direkt öster om Doftträdgården.

A5 Områden med specifik användning och karaktär tillkomna under senare tid, framför allt från 1987 och framåt

Tallbacken norr om Japanska trädgården Skötselområde A5:1

Övergripande beskrivning

Röe mässe/Röda mossen kallades området med Japanska trädgården före 1987. Området har haft samma storlek sedan 1810 och har brukats av människan sedan dess, antingen som åker eller äng eller brutits på torv i ett så kallat cirkulationsbruk. Den Japanska trädgården innehåller till stora delar bergbambu och glansbambu samt både frivuxna och formklippta exemplar av idegran. Tallarna är också en viktig karaktär liksom det krattade gruset. Den rödlistade bokfjädermossan är funnen på gammal bok i utkanten av Japanska trädgården.

A5:1 Tallbacken norr om Japanska trädgården

Under början av 1900-talet avverkades en del ek, bl.a. norr om Japanska trädgården. Ekavverkningen kan man se spår av idag, inte minst i nämnda område, där unga tallar nu dominerar. Området innehåller även någon enstaka äldre tall samt en del unga ekplantor. Det är också tydligt att platsen inte betats på ett tag, åtminstone inte sedan 1873, eftersom tallen inte tål hårt bete.

Kvalitetsmål

Den Japanska trädgården är välskött, med krattat grus och välklippta idegranar. Skötseln följer förslagens ursprungliga intentioner. Kombinationen av och samverkan mellan den Blekingska naturen, och den japanska är alltså tydlig, med tallarna, berget och idegranen jämte bambun, det krattade gruset och ”bryggan” av trä. Tallbacken har karaktären av tall- och ekbacke i en övergång mellan den Blekingska naturen och den japanska. Vyn från det japanska tehuset i anläggningens västra del vetter mot mossbetäckta stenar och äldre ädellövskog.

Skötselmål

- Vindfällan och slyuppslag har tagits bort i Japanska trädgården.
- Gruset har krattats i föreslagna mönster.
- Formklippning av de idegranar förslaget föreskriver inom de årsintervall som är upprättade har utförts.
- Utgångna växter har i regel bytts ut mot växter av samma art och sort. Utblommad bergbambu har i första hand bytts ut mot sorten *Fargesia muriellae* 'Jumbo', som ej tros blomma förrän på 2070-talet.
- Avverkningar av kringstående träd har skett vid behov, med målet att säkra kontinuitet av krontäckning för skuggverkan i Japanska trädgården.
- Ett kompletterande skötseldokument, med grundläggande och detaljerade riktlinjer för skötseln har upprättats
- Regelbunden gallring har gjorts i tallbacken, med särskild hänsyn till ekens förnygringsmöjligheter och tallens kontinuitet, med aktsamhet om den bok varpå bokfjädermossa växer.

Doftträdgården**Skötselområde A5:2**

Beskrivning

Under 1800-talet, fram till 1873, var området en oxhage och under brunnstiden låg här en plantskola där framför allt inhemskt växtmaterial odlades. En Doftträdgård, med bland annat olika sorters rosor, kaprifol och lavendel, anlades 1987. Norr om Doftträdgården står ett vindskydd i siktlinjens förlängning genom anläggningen. Den rödlistade ädelguldbaggen är funnen i riklig mängd i Doftträdgården när rosorna blommar och snedstreckat mottfly (rödlistad fjäril) trivs också här i den glesa lövskogens närhet. Söder om Doftträdgården finns en korsningsmarkeringssten kvar från 1873-74.

Kvalitetsmål

Den rödlistade ädelguldbaggen återfinns i Doftträdgården. Platsen är välbesökt och välskött.

Skötselmål

- Återkommande, intensiv parkskötsel har utförts.
- Arter som går ut har ersatts med nya av samma art för att bevara mångfalden av rosor, perenner och kläng/klätterväxter. Regelbundna besiktningar har gjorts.
- Vindskyddet har flyttats något åt väster.

B Skötselområdesindelning jämte kvalitetsmål och skötselmål för områden med punktvisa eller extensiva skötselinsatser**Övergripande beskrivning**

Bålebro skuta, höjderna gränsande till Vidablick samt skogspartiet söder om Silverbergsplan utgör entréområden till parken och de ligger i omedelbar närhet till stadsbebyggelsen. Förutom närvaron av kulturminnen och områdenas sociala, rekreativa roll så är dessa områden också viktiga för flora och fauna. Här finns både rester av ett öppnare kulturlandskap och en lundflora som kräver träd- eller skogskontinuitet.

Bålebro skuta**Skötselområde B1**

Beskrivning

Bålebro skuta är en höjd i anläggningens norra del varpå en gravplats från bronsåldern är belägen. Inga stigar gick upp hit under brunnsepoken, utan snarare runt om. Norr om Bålebro skuta låg under brunnens storhetstid ett bårhus som ägdes av Ronneby hälsobrunn, av vilken det finns svaga spår idag. Närheten till bårhuset och att området ligger lite avsides bidrog antagligen till att detta område inte var så välbesökt, men platsen har säkert haft betydelse för ett mer ”informellt nyttjande”, för brunnsgästen som sökte avskildhet. Södra delen av Bålebro skuta var en del av utmarken i Carlstorps hemman, vilket delvis förklarar förekomsten av äldre storräd och den lundartade floran.

Längs Bålebro skutas norrkant är inga träd äldre än 100 år, men ett bokbestånd i nordostslutningen är på god väg. I södra och sydvästra delen växer större, äldre träd framför allt ek och bok och markfloran är på sina ställen lundartad. Stora delar av söderslutningen på Bålebro skuta tillhör zon 4 i kulturresevatets kämområden.

På toppen av Bålebro skuta växer ljung och tall samt ek. Flera av dessa är på väg att få en starkt särpräglad form. Ingen utsikt är skönjbar och ingen var heller planerad under 1870-talet.

Norra delen av området omfattas av Bokskog av örtrik typ, den södra delen Bokskog av fryle-typ enligt Natura 2000.

Kvalitetsmål

Gravplatsen är lätt att nå, även om det inte är på utlagda stigar, och toppen som helhet är fri från större slyuppslag. Södra delen av Bålebro skuta innehåller ett flertal storräd, varav vissa är friställda och vidkroniga. Markfloran i södra och sydvästra delen är lundartad och skiljer sig markant från Bålebro skutas topp som har mer hedkaraktär.

Skötsel mål

- Punktvisa insatser i form av små riktade gallringar i söderslutningen för att säkra storrädens fortlevnad och gynna en lundartad flora har genomförts. Ersättningsträd har utvalts och gynnats vid gallringar.
- På Bronsåldersgravplatsen har kontinuerligt återkommande röjningar av slyuppväxt gjorts och gallringar av träd och buskskikt har utförts i dess absoluta närhet för att framhäva platsen och för att säkerställa dess bevarande.
- Skötseln i området som helhet har gått ut på små, riktade insatser i form av gallringar och röjningar med inriktning mot att bevara och utveckla flora och faunavärden samt att gynna en informell rekreation med gläntor och stråk.

Höjderna vid Vidablick och våtmarken**Skötselområde B2**

B2:1 Höjden söder om Vidablick

År 1873 växte här ek, gran och björk. Idag dominerar ek, bok och yngre lönn på platsen och ingen gran förekommer. De äldre träd som står i höjdens södra kant är idag hårt trängda och området är i delar svärgenomträngligt på grund av ett tätt buskskikt. I det romantiska parkideal som rådde, med syfte att bidra till de promenerandes helhetsupplevelse, blev

de friställda träden vackra punkter att ta fasta på och skapa siktlinjer mot. I hög grad kan detta sätt att tänka spåras i skogen idag, men i mindre utsträckning i detta område.

Området omfattas delvis av Bokskog av fryle-typ enligt Natura 2000.

B2:2 Höjden öster om Vidablick

Detta område norr om beteshagen är idag till stor del instängslat och betas i intervaller. En del i norr, närmast bebyggelsen, ligger utanför instängslingen. I det inhägnade området växer äldre bok och ek med inslag av avenbok och lind. Området är omväxlande öppet och slutet, med en del gräsrika partier och en del mer skog- och lundartad flora. Områdets södra del tillhörde "Cirkulationsbruksåkern" 1810 men till största delen utgjorde området utmark i Carlstorps hemman fram till 1873.

Höjdpartiet är av Trädklädd betesmark av fennoskandisk typ medan en liten remsa i norr består av Bokskog av fryle-typ enligt Natura 2000.

Kvalitetsmål

Områdena har en pastoral prägel med inslag av både öppna och mer slutna partier. Ett flertal friställda träd återfinns. Höjden öster om Vidablick betas och höjden söder om Vidablick besöks frekvent av fågelskådare. Tillgängligheten är god via ett nytt gångstråk väster om höjden som ligger söder om Vidablick.

Skötselmål

- En ny stigdragning har upprättats från huvudstigen längs våtmarkens södra del med början sydväst om höjden söder om Vidablick och en fortsättning åt nordost mot höjden öster om Vidablick där den möter upp med en befintlig stig. Längs denna stig, invid våtmarken, men osynligt från huvudstigen, har ett fågeltorn uppförts.
- Punktvisa, större skötselinsatser har varit aktuella i ett inledningsskede för höjden söder om Vidablick. Tillgängligheten har på så sätt ökat och de äldre trädens fortlevnad har säkerställts. Därefter har punktvisa insatser i form av luckhuggning varit aktuella, i kombination med betesdrift.
- För höjden öster om Vidablick har punktvisa mindre insatser utförts för att förstärka en karaktär av omväxlande öppna och mer slutna ytor. Frihuggning av grova, vidkroniga träd har genomförts. Betesdrift har bedrivits.
- I det bebyggelsenära partiet i området öster om Vidablick har vegetationen aldrig tillåtit röjas helt och hållet. Ett flerskiktat bestånd har eftersträvat.
- Ersättningsträd har utvalts och gynnats vid gallringar.

Skogsparti vid Silverbergsplan

Skötselområde B3

Beskrivning

Området var fram till 1886 en del av Rönninge hemmans utmark och utgör idag ett inramande skogsparti som innehåller flera lundelement men som under senare år har fått ett större bokinslag. Det är en kvalitet att skyddat kunna gå på den uppmurade stigen (muren är före detta gränsen mot Rönninges utmark) i områdets norra del, med skogen i söder och med det mer öppna partiet Silverbergsplanen, i norr. Fler stigar korsar området, som är mycket kuperat, men de är svåra att nå och att gå på.

En vacker stenmur längs områdets södra del följer den gräns brunnen hade från och med 1886 gentemot Rönninge. Ytterligare stengärden återfinns runt hela områdets norra del i gränsen mot Silverbergsplan. Rönninge hemmans utmark avgränsades av ett stengärde med samma sträckning år 1796.

Området väster Silverbergsplan omfattas av Lind-lönnskogar i sluttningar och raviner resten av området är Bokskog av örtrik typ enligt Natura 2000.

Kvalitetsmål

Stenmurarna från olika tidsepoker är intakta. Området utgör en skogsridå mot Rönninge, men är lättillgängligt, både från Brunnsparken och från Brunnsskogen. Den lundartade vegetationen dominerar och området är omväxlande öppet och beskogat.

Skötselmål

- Punktvisa skötselinsatser har genomförts i form av gallring och luckhuggning för att åstadkomma en mer lundartad vegetation med omväxlande mer öppna partier.
- Sluttningar och raviner har lämnats orörda.
- I en detaljerad åtgärdsplan har det diskuterats om fler stigar borde öppnas.

Före detta utmark

Skötselområde B4

Övergripande beskrivning

Området som varit utmark (betesmark) i först Bålebro och sedan Carlstorps hemman och därefter parkmark i Hälsobrunnens ägo, är skogbevuxet och av olika karaktär. Stora delar är starkt bergbundna, med en dominans av tall och ek. Men det finns också gott om svackor med småkärr eller mer högre pelarsalar av bokskog. De flesta av dessa partier var under perioder inhägnade, för att utgöra mindre ängs- eller åkerpartier.

Stora delar av området är stignära och flera korsningsmarkeringar från 1873-1874 finns i området för att brunngästerna skulle hitta rätt. Som helhet utgör områdena viktiga förlängningar av platser längs huvudstigarna och utgör till största delen platser som inte var bland de mest besökta, men viktiga områden för avskildhet och eftertanke.

B4:1 Norr och väster om Trollsjön

Denna del domineras av äldre ädellöv. Boken är i hög grad det karaktärsgivande trädet i hela området förutom i de östra delarna nära Japanska trädgården som domineras av ek och tall. Området är, i högre grad än i de övriga delarna inom detta skötselområde, rikt på stenblock och branter.

Området omfattas av Bokskog av fryle-typ enligt Natura 2000.

B4:2 Norr och väster om Japanska trädgården

Detta område dominerades av ek 1873. Idag är krattek/marek och tall utmärkande för området. Troligtvis genomfördes en gallring/utrensning av äldre ek runt sekelskiftet 1900 och dagens karaktär i området är mycket ett resultat av det.

Området omfattas av Bokskog av fryle-typ samt i branten söder om Västra kumlet Ek-avenboksskog av måra-typ enligt Natura 2000.

B4:3 Norr och väster om Skogshyddan

En plåtå på mitten av området består av en bok/avenbok-pelarsal. Längre söderut dominerar tallen mer och mer och närmast Café Skogshyddan dominerar boken.

Den norra delen av området omfattas av Bokskog av fryle-typ enligt Natura 2000.

B4:4 Söder om Skogshyddan

Detta område domineras av ädellöv. Utefter promenaden från Skogshyddan och västerut mot Trollsjön har vegetationen inslag av gran och, närmast Tollsjön, idegran.

Den västra delen av området omfattas av Bokskog av fryle-typ enligt Natura 2000.

Kvalitetsmål

Området är skogbevuxet med inslag av mer öppna respektive mer tätbevuxna partier. Stigsystemen är omfattande och vegetationen är av skiftande karaktär. Utmarksområdena har som helhet mycket höga naturvärden.

Skötselmål

- Gallring i svackor med bokpelarsal i vardande har utförts.
- Punktvisa åtgärder, framför allt i form av luckhuggning, för att förlänga omloppstiden för befintliga storträd samt för att säkra förnying har utförts.
- Död ved har fått ligga kvar. Dessa delar av anläggningen har inte ”städats”, utan har fått en vildmarkskaraktär.

C Skötselområdesindelning jämte kvalitetsmål och skötselmål för övriga områden med oförändrad skötsel (med nuläget som utgångspunkt)**Brunnshotellet och badanläggningen****Skötselområde C1****Beskrivning**

Detta område (delar av Karlstorp 2:3) utgörs av ett mer eller mindre inhägnat aktivitetsområde. Området köptes in av Ronneby Hälsobrunn år 1886 och ett stort trähotell byggdes på platsen 1897. Detta brann ned 1959 och ett nytt hotell uppfördes, ritat av Sten Samuelson, 1961. År 1971 byggdes hotellet ut och en ny byggnad, Silver Hill, uppfördes på Silverbergets västra sluttning. Badanläggningen tillkom samtidigt och i samband med detta inhägnades området med ett högt stängsel.

Kvalitetsmål

Kontakten med Brunnsparken, Silverberget och vidare söderut mot Rönninge har förbättrats i och med utarbetandet av en detaljlösning för detta område i samverkan mellan intressenterna. De planteringsytor som finns vid och kring Brunnshotellet har genomgått en utvärdering och eventuell förnyelse. Inga förändringar som negativt påverkar kulturreserve- tets övriga värden kommer att genomföras.

Skötselmål

En detaljlösning för kontakten mellan Brunnsparken, Hotellet/badet, Silverberget och i förlängningen även Rönninge har upprättats. En övergripande strategi har upprättats för planteringsytorna vid och omkring brunnshotellet där förslag på eventuell förnyelse av vegetationen ingår.

Bollplaner**Skötselområde C2**

C2:1 Karlstorpsplanen

Den så kallade Karlstorpsplanen har under brunnsepoken 1873-1929 varit en del av ett jordbruk och tillhörde innan dess Ronneby stads utmark. Karlstorpsplanen har på senare tid varit campingplats, fram till 1987, och numera används ytan för bollspel.

C2:2 Silverbergsplan

Silverbergsplan har historiskt sett nyttjats som hästbete i Rönninge hemman (enligt karta 1796) och i brunnens regi sedan 1886 använts som aktivitetsyta. I Silverbergsplans västra och södra gräns återfinns stengården som utgjorde gräns mot Rönninge hemmans utmark fram till 1886 då ytan köptes in av Ronneby Hälsobrunns AB. Nya stengården uppfördes söder om dessa för att markera den nya gränsen, men de gamla behölls, antagligen mycket för att de utgör stödmurar i de branta sluttningarna som omger Silverbergsplan. Idag utgörs området av bollplaner där gräset klipps regelbundet.

Kvalitetsmål och skötselmål

Områdena används som bollplaner och behöver regelbunden klippning. Dessa områden utgör dessutom viktiga entrézoner till hela Brunnsområdet och ger därmed ett viktigt förstaintryck. Som ”mellanzoner” i kontakten med övriga brunnsanläggningen kräver de speciell hantering. Förutsatt att aktiviteterna i områdena inte stör flora- och faunavärden eller påverkar kulturhistoriska värden, som tillgänglighet eller utsikter, på till exempel Silverberget eller Bålebro Skuta kan skötseln i grunden vara oförändrad.

De ytor som idag används till parkering och kompostering i anslutning till Silverbergsplan måste ha setts över för att de inte ska påverka tillgängligheten negativt. Silverbergsplan har ingått i den detaljerade utredning som genomförts för Hotellet/badet och Silverberget gentemot övriga Brunnsparken.

Brunnskvittret**Skötselområde C3**

Beskrivning

Brunnskvittret utgörs av en scen med ett antal sittplatser framför. Området är tydligt avgränsat med Gunnebostängsel och kräver egentligen ingen skötsel förutom röjningar av sly vid behov.

Nordväst och väster om Brunnskvittret finns stentrappor som i förlängningen var en del av stignätet som ledde mot Café Skogshyddan och Musikpaviljongen.

Området omfattas av Bokskog av fryle-typ enligt Natura 2000.

Kvalitetsmål och skötselmål

Förutsatt att inget sker som negativt påverkar kulturresevatets övriga värden föreslås detta område förbli oförändrat. Röjning av slyuppslag har utförts vid behov.

Övriga kvalitets- och skötselmål

Markeringsstenar i vägkorsningar

Beskrivning

Stenar i vägkorsningarna, markeringsstenar, lades ut 1874 och korresponderade till turistkartor 1889 och 1905. Även idag finns stenarna med som markeringar på en turistkarta. Nära nog alla dessa markeringsstenar finns kvar fysiskt. De enda som saknas är tre stycken som låg i anslutning till Brunnsparken; bokstaven D vid Villa Emma, bokstaven C vid Direktörsvillan och bokstaven B vid en stigmörning som idag ligger under vatten i höjd med Italienska villan.

Kvalitetsmål

De markeringsstenar är inte flyttade och den engelskt röda bokstavsmarkeringen som korresponderar med kartan från 1905 syns tydligt. Inget sly eller gräs som skymmer stenarna tillåts växa upp.

Skötselmål

- Regelbunden besiktning av markeringsstenarna för att se till att de ligger på rätt plats har utförts.
- Sly och gräs har röjts bort vid behov.
- Bokstäverna på stenarna har målats i vid behov med engelskt rött.

Sten- och trähägnader

Beskrivning

Ett stort antal hägnader i form av stengårdsgårdar finns i området, från olika tidsepoker. De äldsta går i samma sträckning som 1688, men huruvida de var sten eller trä då är svårt att säga.

De yngsta stengårdsgårdarna uppfördes 1886. Den trähägnad som finns löper runt före detta Bålebro inägors södra del, är gjort av en och gran.

Kvalitetsmål och skötselmål

Hägnader i sten och trä underhålls kontinuerligt och efter en kompletterande inventering och analys av stengårdsgårdarna och deras genomgångar har en mer detaljerad skötselplan/åtgärdsplan upprättats för dessa.

Nya trästängsel är tillverkade av oimpregnerat material.

Ruiner

Beskrivning

Fyra ruiner av byggnader finns i området och det finns spår av en femte. Tydligast är ruinen efter Bålebro hemmans mangård, ruinen efter Café Skogshyddan med annex och ruinen av Musikpaviljongen. Svaga spår finns av ruinen efter ett bårhus längs stigen norr om Bålebro skuta.

Kvalitetsmål och skötselmål

Ruinerna är fullt synliga. Slyuppslag tillåts inte. I de ruiner träd har slagit rot, till exempel i ruinen av Café Skogshyddan, har träden fått stå kvar undantagsvis om de inte skadar ruinen, för att tydliggöra ruinromantiken och förfallet än mer.

Stigar

Beskrivning

Stignätet är utbrett i Ronneby brunnspark och förutom stigar som återanvänts ur Carls-
torps hemmans bruksvägar anlades de flesta stigarna under 1874.

Det finns två huvudtyper av stigar i anläggningen. Förutom de som på senare år asfalterats består de av grus och är av två olika bredder, de bredare huvudstigarna och de smalare ”stickspåren”. Exempel på bredare huvudstigar är Stora brunnspromenaden och Trolls-
sjöslingan samt stigen från Direktörsvillan till Södra villaområdet och från villaområdet till Brunnshallen. De olika bredderna är viktiga för att markera var i anläggningen man befin-
ner sig och för att visa hur arkitekten en gång tänkt med huvudstråk kontra sidospår.

Kvalitetsmål och skötselmål

Inga kompromisser görs med materialet, som i fortsättningen också ska vara grus. De olika bredderna på stigarna vidmakthålls och är av två olika bredder för att skilja huvudstigarna från övriga stigar.

Skyltning

Beskrivning

Ett skyltningsprogram har tagits fram för den byggnadsminnesförklarade delen av Ronneby
Brunnspark. För Brunnsskogen har något skyltningsprogram hittills inte varit aktuellt, men
samma skyltningsprogram bör gälla även här; ett övergripande skyltningssystem som andra
skyltar inordnar sig under. ”Hälsans stig” underordnas till exempel skylten för Stora
Brunnspromenaden eller Trolls-
sjöslingan. Ett undantag är skyltningen för Blekingeleden
som har en speciell markering hela leden igenom. Ett annat undantag kan vara den ”vilse-
stig” som markerats av Naturum Blekinge och utgörs av lackerade träbitar med kvarvaran-
de bark som smälter in i miljön.

Kvalitetsmål och skötselmål

I Brunnsskogen är skyltningen sparsam för att inte inkräkta på den naturnära upplevelsen.
Inga skyltar skymmer vyer eller stör vandringen. Det är lätt att hitta utan att bli skriven på
näsan. Markeringsstenarna och turistkartan används i större utsträckning och därför behövs
inte många skyltar. Ett skyltningsprogram som stämmer med anläggningen i övrigt är upp-
rättad för hela kulturreseptatet. I en detaljerad anvisning framgår var namnskyltar och in-
formationsskyltar är aktuella att sätta upp.

Utställningar, orienteringstävlingar och andra större arrangemang

Det är olämpligt att placera anordningar för större arrangemang i vissa områden av parken. Med tanke på skadorna kring Brunnshallarna vid en orienteringstävling är det olämpligt att placera start och mål i så centrala delar av kulturreseptatet och byggnadsminnet. Vid större utställningar och framträdanden gäller placering som tidigare; på någon av de större fotbollsplanerna eller, om framträdandet är i mindre skala, vid Brunnskvittret.

Anvisningar för dokumentation och uppföljning

Ronneby brunnspark är ett komplext kulturreseptat eftersom det består av flera områden med specifika karaktärer och där naturvärdena är mycket höga. Detta leder till att kvalitetsmålen och skötselmålen också får olika karaktär och inriktning.

Uppföljningen av kvalitetsmålen är därför inte helt lätt att genomföra enligt en enkel mall. Här gäller det att komma fram till en metod för att i möjligaste mån rationalisera en komplex uppföljning, som samtidigt skall fungera som ett relevant underlag för en revidering av skötselplanen. Tester av metoder för uppföljning kommer att ske under de närmaste två åren för att därefter landa i en metod, detaljeringsgrad och relevant periodicitet.

Skötselmålen kommer att följas upp genom protokoll anpassade för varje område. Uppföljningen skall ske årligen dels genom ifyllning av protokoll samt genom fotodokumentation. På grund av de höga naturvärdena (Natura 2000) behöver en speciell uppföljning göras i dessa delar.

Sammanfattning av prioritering av skötselmål

OMRÅDE	SKÖTSELÅTGÄRD	NÄR	VEM
A1	Uppföljning av målen enligt vårdplanen för byggnadsminnet	Enligt vårdplanen för byggnadsminnet	Brukaren/Länsstyrelsen
A2	Röjning i utsiktspunkter	Årligen	Brukaren
A3	Betesdrift	Årligen	Brukaren
	Hamling	Vart femte år	Brukaren
	Ersättningsträd gynnas	Årligen	Brukaren
	Gallring/röjning i hävdade områden	Årligen	Brukaren
Trollsjön/ Våtmarken i norr	Röjning av vattenlinjen	Årligen	Brukaren
	Öppethållande av vatten speglar	Kontinuerlig tillsyn	Brukaren
A4	Ersättningsträd gynnas	Ersättningsträd gynnas	Brukaren
A2-A4, B1-B4	Bevarande av död ved inne i områdena	Årligen	Brukaren
A5 Dofträdgården	Intensiv parkskötsel enligt skötselplan	Årligen	Brukaren
Hela området	Uppföljning av kvalitetsmål	Enligt skötselplanen och bevarandeplanen	Länsstyrelsen

Forts. sammanfattning av prioritering av skötselmål

OMRÅDE	SKÖTSELÅTGÄRD	NÄR	VEM
Hela området	Uppföljning av skötselmålen	Enligt skötselplanen och bevarandeplanen	Brukaren
Fornlämningar, ruiner	Hålls fria från vegetation	Årligen	Brukaren
Markeringsstenar i vägkorsningar	Imålning av bokstäver	2003-2004 därefter efter behov	Förvaltaren/kommunen

Sammanfattning av restaureringsåtgärder

Område	Skötselåtgärd	När	Vem
A2	Bortröjning av tysk lönn	2004	Brukaren
A3 och A4	Gallring av träd i kronperiferin på vidkroniga träd	2003-2004	Brukaren
B	Punktvisa röjningar enligt detaljerar skötselplan	Årligen	Brukaren
Vägvisare	Uppsättande av vägvisare	2033-2005	Brukaren

Sammanfattning skötselplaner och inventeringar

Område	Åtgärd	När	Vem
Hela området utom A1	Detaljerad skötselplan	2003/2004	Länsstyrelsen/Brukaren
A3	Inventering/dokumentation av träd med inskription	2003-2004	Länsstyrelsen/Brukaren
A5 Japanska trädgården	Detaljerad skötselplan upprättas	2003-2004	Länsstyrelsen/Brukaren
C	Plan för utformningen av gränsen mellan C och A	2003-2004	Brukaren/Länsstyrelsen
Sten/trähägnader	Detaljerad skötselplan upprättas	2003-2004	Brukaren/länsstyrelsen
Skyltar	Framtagande av skyltprogram	2003	Brukaren/Länsstyrelsen